

AFRİKA'DA SU, GIDA ve ENERJİ GÜVENLİĞİ

Bir yatırımcıyı Afrika'ya çekebilmenin en zor yanı yatırımın karlılığına ve geri dönüşüne ikna edebildikten sonra kurulacak ya da işletilecek fabrikanın enerjisini nasıl sağlanacağıdır. Üretimde su gerekli ise, suyun temini ve arıtılması da diğer bir önemli faktördür. Jeneratörler kullanarak fosil yakıtlarla çözümler üretmek yerine yenilenebilir enerjilerin Afrika kıtasına uygulanabilirliği çok uzun zamandır bilinmekte ve bu doğrultuda yatırımlar geç de olsa başlamıştır. Üretebilen Afrika için suyun ve enerji kaynaklarının en verimli şekilde kullanılabilmesi gerekmektedir.

Su, Gıda ve Enerji yaşamın temelini oluşturur. İnsanlık tarihine bakarsak ekonomilerin, endüstrilerin ve yerleşim alanlarının da bu doğrultuda geliştiğini çok net görürüz. Yaşam hep su merkezlidir. Dolayısıyla Gıda ve Enerji de Su etrafında yoğunlaşır. Özellikle Afrika'nın eski ticaret yollarına baktığımızda ya doğal limanların yakınında ya da su kaynaklarının yakınında olmuştur. Su yön değiştirdiğinde ya da bölgeden gittiğinde ise medeniyetler de yer değiştirmiştir. Savaşların tarihine baktığımızda da su önemli nedenlerden biri olduğunu görürüz.

Afrika genelinde su kaynakları aslında kıtaya yarı-homojen yayılmıştır, sadece yerin altında veya üstündedir, ona ulaşmanın zorluğu birinci problemdir. Ulaştıktan sonra ise onu taşıyabilmek ikinci problemdir. Taşırken hijyeni sağlayabilmek ve ondan faydalanabilmekse diğer problemlerdir. Burada maksimum faydayı artıracak olanakların yaratılması gerekmektedir.

Suyun varlığı ile gıda ve enerji kullanımları, coğrafi, sosyal ve ekonomik bağlarla birlikte bir bütün olarak tanımlanır. Başroldeki su, her çerçevede farklı bir cevap verir. Eğer insanoğlu, su ile doğru iletişimi kurarsa cevaplarda tüm kıtanın hediyesi olacaktır. Belki cevaplar bölgesel farklılıklar gösterebilir, belki farklı zamanlarda gelebilir, aslında yanıtlar basittir. Sadece büyük resmi çizebilmek önemlidir.

Genellikle enerjinin, suyun ve gıdanın sürdürülebilirliği ayrı olarak algılanır ve değerlendirilir. Afrika'daki bu zorluklar son derece birbirine bağlantılı sorunlardır. Enerji, su ve gıda sürdürülebilirliğini sağlamak için çabalar ise anlamsız bir şekilde karmaşıktır. Bu karmaşıklığın sebebi ise çıkar doğrultulu politikalarıdır.

Bugün Afrika siyasi haritasına baktığımızda su kaynakları toprakların sınırlarını oluşturduğu gibi ülkeler üzerinde de paylaşımdadır. Bu bize Afrika'nın su problemini ülke bazında değil bir bütün olarak görmemiz gerektiğini hatırlatır.

Su, Enerji ve Gıda konusundaki sürdürülebilirlik çalışmalarını gerçekliğe ulaştırmanın ardındaki sinerji çalışmalarını idari yapılar, coğrafi ölçekler ve zaman ufukları belirlerken ticari kaygılar da önemli bir faktördür.

Gıda ve enerji güvenliği için su, su kaynakları yönetimi sürecinin bir parçasıdır. Doğal kaynakların en etkin şekilde kullanımına dayanan yönetim süreci, ancak teşvikle ve rekabetle tetiklenebilir.

Gıda güvenliği riski konusuna gelince bölgesel küçük farklılıklar gösterse de dünyanın en riskli bölgesi Afrika Kıtasıdır. Hiçbir Afrika ülkesi tek başına az riskli değildir. Sadece Sahra altında 200 milyon insan güvensiz gıda ile karşı karşıyadır. Yeterli gıda işleme tesisinin bulunmaması eski geleneksel yöntemlerle gıda temini ve hijyenik olmayan şekilde beslenme hastalıklarının hızlı bir şekilde yayılmasına ve sağlığı tehdit eden faktörlerin oluşmasına neden olmaktadır. Güvensiz gıda sadece hijyenik olmaması değildir, ithal edilen ürünlerin de yeterince kontrol edilmediği de değerlendirilmesi gereken ayrı bir konudur.

Afrika kıtasının nüfusu hızla büyümektedir. Önümüzdeki 40 yıl boyunca kıta nüfusunun 1 milyardan 2 milyara çıkması beklendiği düşünülürse, bunun yanında gıda talebinin de artışı gelecektir. Gıda talebi ancak etkin tarımsal yöntemlerin geliştirilmesi ile karşılanabilir. Modernize tarımsal metotların yanı sıra ekilebilir arazilerin verimli kullanılması için de çalışmaların başlatılması, toprak analizlerinin ve uygun gübrelemenin yapılması da gerekir. Modernize tarım daha çok su ve enerji ihtiyacını doğuracaktır. Bu da damla sulama yöntemleri gibi çözümlerle aşılanabilir. Bütün bu çalışmalar bir bütünün parçaları olarak değerlendirilip ön çalışmaların bu doğrultuda yapılması gerekmektedir.

Afrika'da geleceğin kentleri, iki kat nüfusa göre planlanmalıdır ve bunun şu anda yapılması gerekmektedir. Suya arz ve talep konusunda geleneksel yaklaşımlar bu boşluğu kapatmaya yeterli olmayacaktır. Belirsiz bir geleceğe kentsel esneklik sağlamak için çözümler daha geniş bir düşünce çerçevesi gerektirir.

Afrika'nın %39'u elektriğe ulaşabilir. Gelişmiş ülkelerde bu oran %70-90 civarındadır. Afrika Kalkınma Bankası raporlarına göre, 1 milyon nüfusa ortalama 39MW elektrik düşmektedir. Elektriğe ulaşmanın zorluğu, iş potansiyelini ve üretkenliği azaltır. Elektrik alt yapılarının güçlendirilmesi için çalışmalar başlatılmış olsa da çok zaman alacaktır. 30'dan fazla Afrika ülkesi aşırı elektrik yüklenmelerinden sıkça elektrik kesintisine maruz kalır.

Afrika'nın coğrafi alt yapısı yenilebilir enerjilere fazlasıyla müsaittir. Bunun yanında Afrika kıtası hidroelektrik enerji potansiyelinin sadece %8'ini kullanabilmektedir. Bu oran dünya genelinde %66'dır, Avrupa için ise %33'dür. Bugün Afrika'nın toplam elektrik kapasitesi 125-150GW arasındadır. Bu oran yıllık %6 artışla 2040 yılında 694GW olmalıdır. Afrika ülkelerinin ciddi hidroelektrik potansiyeli, kurulacağı bölge için yaratacağı ekonomik dönüşümün getirileri düşünülse de bu konuda adımlar büyük destekler gerektirmektedir. Afrika kıtasının büyük barajlara ihtiyacı olduğu kesindir. Hidroelektrik, sulama, taşkın su kontrolü, içme su temini şirketleri bir işbirliği şeklinde çalışır. Ve bu durumda bu şirketler farklı ülkelerin çıkarlarını dengelemede önemli bir unsur olurlar.

Ayrıca Afrika kıtası dünyanın birçok yerine nazaran en fazla güneşi almaktadır. Güneşten elektrik enerjisi üretmek için yapılan yatırımlar büyük barajları inşa etmekten çok daha hızlı olabilmektedir. Bu alanda Fas'ın, Güney Afrika Cumhuriyetinin ve takibinde Ruanda, Kenya ve Cezayir'in adımları kayda değerdir.

Kıyı şeridinde hakim rüzgarların kullanılması da bu alternatif enerji kaynaklarına takviye yapabilecek kadar tatminkardır.

Potansiyel su arama yapılırken de mevcut sulara dokunulmadan ve çevreye zarar vermeden ve ticari kaygıları ikinci plana alarak değerlendirme yapılmalıdır. Bu çalışmalar işbirliği gerektirir. Öte yanda birkaç metre suyun üzerinde olup ona ulaşamamakta ayrı bir çelişkidir.

Ticaret ve iş kalabalığının olduğu yerde başlar. Afrika ekonomilerinin modernizasyonu bu konuda gelişim gösteren şehirlere ve kaynaklara odaklı hareket etmelidir.

Elektrik altyapılarına yatırımın artırılmasının yanı sıra iklim değişikliğinin ve çevre yönetiminin de üzerine düşülmesi gerekmektedir. Belki de iklim değişikliğine karşı alınacak önlemler bütün bu adımların ilkinin oluşturacak aciliyette gözükmemektedir. Çünkü Afrika kıtasına etki eden antropojenik faktörlerin etkisi az olmasına rağmen iklim değişikliğinden dünyada en fazla etkiyi Afrika'nın aldığı kesindir. İklim değişikliği sıcaklık, sağlık, geçim, gıda üretkenliği, su kullanılabilirliği ve Afrikalı insanların genel güvenliğini etkiler. İklim Değişikliği Güvenlik İndeksi'ne göre listede iklim değişikliği riski taşıyan ilk 10 ülkeden 7'si Afrika ülkesidir. Afrika Sahel Bölgesi ve Güney Afrika'da yağışta azalma, Orta Afrika'nın bazı bölgelerinde yağışta artış gözlemlenmektedir. Geçtiğimiz 25 yıl boyunca, bu tür sel ve kuraklıkla ilgili felaketlerin sayısı ikiye katlanmıştır. Seller ve aşırı yağış sıtmanın yayılmasına sebep olur. Özellikle savunmasız nüfus dediğimiz, kadın, çocuk ve yaşlılar en fazla etkilenenlerdir. Afrika genelinde ölen çocuklar genellikle açlık, yetersiz beslenme, ishali hastalıklar veya selde ölümdür. Son zamanlarda, Doğu ve Güney Afrika'da içme suyunda ve deniz ekosistemlerinde, Güney ve Batı Afrika'da kara ekosisteminde önemli değişiklikler olmuştur. İklim değişiklikleri ulusal güvenlik sorunlarını şiddetlendirebilir ve uluslararası çatışmaların sayısını arttırabilir. Çatışmalar genellikle kısıtlı olan kaynaklarda verimli toprağın ve su kullanımının üzerine meydana gelir. Çünkü Afrika'da suyun tutarlı ve güvenilir kaynaklara erişimi değerlidir. Bazen yağışın şiddetlenmesi suyun kullanılabilirliğini tehdit eder ve sınırlı kaynak üzerine çatışmalar olur. Birleşmiş Milletler Raporu önümüzdeki 25 yılda Afrika'da suyun üzerinden bir savaşın çıkabileceğini vurgulamış ve bunun da nehirlerin ve göllerin birden fazla kullanıldığı ülkelerden birinde olabileceğinin muhtemel olduğunu belirtmiştir. İklim değişikliğinin etkisi özellikle Doğu Afrika'yı 21.yy'un en büyük gıda krizi ile karşı karşıya bırakmıştır. Oxfam'a göre Etyopya, Kenya ve Somali de 12 milyon insan gıdaya ihtiyacı vardır. Batı Afrika'da balıkçı köylerinin su altında kalmasından, Klimanjaro'nun buzullarının erimesine, Batı Afrika'da nehir sularının düşmesine bağlı oluşabilecek risklere (örneğin Gana'nın volta nehir üzerindeki Akasombo barajına bağımlılığı, Mali'nin Nijer nehrine gıda, taşıma ve su için bağımlılığı) doğanın verdiği işaretleri yeterli görüp yapılabilecekler üzerine odaklanılmalıdır.

Bütün bunların yanında uç örnekler sayılabilecek; her gün saatlerini kilometrelerce uzaktan su taşıyarak geçiren kadınları, hijyensiz ortamda keçileri kesip, satan ve bunları alan halkı gördükten ve 21.yy'da açlıktan ölen insanlara şahit olduktan sonra herkesin hakkı olan suya ulaşmakta eşit olduğunun ve bu konunun sadece Afrika'nın değil tüm dünyanın önemli bir meselesi olduğunu düşünmekteyim. Suyun kullanımı ve yönetimi devamında onu çevreleyen gıda ve enerjiyi şekillendirmek bütün insanlık için önemlidir ve Afrika'nın geleceğini inşa etmek elimizdeyken gerçekçi bir vizyonun oluşmasında önem taşıyan çalışmaların yapılması gerekmektedir.

Alper F. ABİDİN
Afrika İş Çözümleri ve İş Yatırımı Danışmanı